

N:o 10.

Af herr **Leman**, om utarbetande af förslag till förändring af vissa delar i strafflagen m. m.

Ehuru en af mig vid sistlidne riksdag väckt motion om utarbetande af förslag till förändringar af strafflagen i syfte, att straff för brott mot *person* måtte skärpas, af lagutskottet tillstyrktes och af Riksdagen godkändes endast beträffande en mindre väsentlig detaljändring, tillåter jag mig dock att redan i år i samma fråga åter väcka förslag, om än under något förändrad och utvidgad form.

Hvad som manat mig att, fastän knappast ett år förflutit sedan frågan varit föremål för Riksdagens behandling, återkomma till densamma, är icke endast min fasta öfvertygelse om nödvändigheten af att en sådan reform i strafflagstiftningen bör vidtagas, att, i hvad genom denna kan vinnas, en öfverhanden tagande råhet och tygellöshet i någon mån må kunna stäckas, utan det är jemväl ej mindre de mångfaldiga uppmaningar, hvilka jag från personer, boende såväl i städer som å landsbygden samt hysande de mest skilda politiska åsigtér, erhållit att hålla frågan vid lif, än äfven och i synnerhet innehållet utaf de af kongl. fångvårdsstyrelsen i dess underdåniga berättelse för år 1896 (Bihang till Sveriges officiella statistik, G, Fångvården, Ny Följd XXXVIII) omförmälda rapporter, hvilka predikanterna vid de särskilda fångelserna till nämnda styrelse afgifvit.

Den enstämmighet, hvarmed fångelsepredikanterna yttrat sig om ungdomens förvildning, om den aftagande respekten för och olämpligheten af straffet af enkelt fångelse, visar mera än allt annat tillvaron

af det öfverklagade onda samt nödvändigheten af att en bättre tingens ordning införes. Jag har därför ansett som en pligt att, i hvad på mig kan bero, söka hålla frågan om reformer i strafflagstiftningen vid lif, till dess den öfvertages af mera kraftiga och erfarna händer än mina.

De reformer, hvilka jag här vill bringa på tal, äro följande, nemligen:

1:o) Inskränkning, så långt lämpligen ske kan, i de kortvariga fängelsestraffen.

2:o) Införande i vårt straffsystem af en ny art af frihetsstraff (t. ex. fängelse vid vatten och bröd, fängelse med hårdt nattläger, mörkt fängelse eller dylikt) såsom en mellanart mellan straffarbete och det enkla fängelset).

3:o) Ändring af stadgandena angående förvandling af böter, då tillgång till dessas gäldande helt och hållet eller *delvis* saknas hos den, som blifvit till böter fäld.

4:o) Införande i strafflagen af bestämmelser om vilkorlig straffdom för förseelser och ringare brott samt der synnerligen förmildrande omständigheter förekomma.

5:o) Skärpning af straffen (helst genom tillämpning af affiktiva straff) för *brott mot person*, synnerligen der våld utöfvas mot *saklös* man samt af flere mot *en*.

I) Hvad nu först beträffar *inskränkning af det kortvariga fängelsestraffet*, så är nödvändigheten deraf så känd och erkänd af kriminalister uti hela världen, att derom föga behöfver ordas.

En af Europas förnämste kriminalister, professorn i Halle, *D:r Franz v. Liszt*, har redan för många år sedan, vid grundandet af den internationella kriminalistföreningen, såsom sin klippfasta öfvertygelse uttalat, att den möjligast största *inskränkning af det kortvariga frihetsstraffet* är den *viktigaste* och tillika den minst obestridda *uppgift för vår tids strafflagstiftning*.

Sedermera har frågan om dylik inskränkning upprepade gånger förevarit till behandling vid kriminalist- samt juristmöten och alla, såväl teoretici som praktici, hafva varit ense om behofvet och nödvändigheten af dylik inskränkning, om än olika åsigter hafva rådt angående de straffformer, som borde sättas i stället för det kortvariga fängelsestraffet.

Men icke endast från utlandet, utan äfven från inlandet hafva talrika röster höjts för en reform uti ifrågavarande syfte. Till bestyr-

kande häraf får jag anföra några utdrag af fängelsepredikanternas förut omförmälda berättelser till kongl. fängvårdsstyrelsen.

Predikanten vid länsfängelset i *Kristianstad* yttrar bland annat:

»Till sist må också den *aftagande respekten för fängelset* framhållas såsom en orsak till ungdomens förvildning». »Hvad gör det väl mig, om jag därför skall sitta inne några månader», säger våldsverkaren, då han planlägger dådet. Frihetens förlust synes hvarken helt tillfredsställa krafvet på rättvisas skipande gent emot hvarje förbrytare, ej heller vara tillräckligt verksamt att afskräcka från brott. Bättre afpassade straffbestämmelser skulle tvifvelsutän verka helsosamt. Humanitet gent emot dem som fela bör ingalunda åsidosättas, men humaniteten bör ej drifvas derhän, att krafvet på rättvisa blir lidande. Man kan känna sig skrämmd vid tanken derpå, att menniskor skola dömas till prygel eller till straff vid vatten och bröd, men kanhända skulle den brottslige själf föredraga ett dylikt straff framför förlusten af medborgerligt förtroende. I rättvisans intresse måste man hafva mera medlidande med den, som vanställes eller stympas af våldsverkarens knif, än med den missdådare, som för sin missgerning får känna smärtan af käppen. Och nog bör man ömka sig vida mer öfver den, hvars hem sköflats af mordbrännaren och hvars barn få gråta för bröd, än öfver mordbrännaren, som svälter vid straff af vatten och bröd.»

»På tal om unga brottslingar», yttrar predikanten vid länsfängelset i *Örebro*, »kan jag icke undgå att nämna, att af här förvarade straff- och fängelsefångar, tillsammans 79, 15 stycken varit under 20 år gamla och 34 stycken mellan 20 och 25 år. Dertill kommer det mycket stora antalet unga bötesfångar. Det stora antalet unga brottslingar, som i våra dagar förvaras i fängelserna, och ungdomens förvildning i allmänhet är nog den sorgligaste företeelse i vår tid, och den blifver ännu sorgligare, när man tänker på, dels att de unga, som dömas för brott eller aftjena böter för begångna lagöfverträdelser, drabbas af så ringa straff, att de mista all respekt för lag och rätt och något bestående inflytande icke kan under den korta fängelsetiden utöfvas på dem, dels att föräldrar och uppfostrare icke låta sig varnas af de ungas vanart och det myckna ropandet emot den nutida slappheten i barnuppfostran. Huru ringa skan det i följd häraf blifvit att sitta på fängelse, har man här under året fått ett lika talande som sorgligt bevis på. En ung man stod tilltalad för under de mest försvårande omständigheter gjordt försök till våldtäkt. När målet inför rätten blef nedlagdt, emedan angifvelsen återtagits, och det ifrågasattes, att den åtalade skulle betala de till ett tiotal kronor uppgående rättegångskostnaderna, hade den ankla-

gades fader, en välbergad man, panna att fråga, om icke sonen kunde få »aftjena» dessa penningar.»

Hvad här yttrats om bötesförvandlingsstraffets icke blott olämplighet såsom straffart utan ock i hög grad förderfliga inflytelse på den allmänna uppfattningen af vårt straffsystem, återljuder från alla håll. »De mest hopplösa af alla fångar», yttrar predikanten vid kronohäktet i *Norrköping*, »synas vara de s. k. bötesfångarne. De vandra ut och in i fängelserna för fylleri och lindrigare misshandel, tills de komma dit för stöld eller annat brott. Detta slags straff gent emot sådana subjekter uppfyller, enligt mitt förmenande, i intet hänseende sitt ändamål. Det hvarken tuktar eller förbättrar. Fängelset är för dem snarare en rekreationsort efter en tids vildt och tygellöst lif.» — »För bötesfångarne», säger predikanten vid länsfängelset i *Jönköping*, »eger fängelset i allmänhet föga eller intet afskräckande. Personer, som hafva både tillgång och ett godt anseende bland sin omgifning, sitta hellre af sina böter än betala dem, och detta till och med bland dem, som bekänna sig vara troende kristna». »Beklagansvärdt stort», säger predikanten vid länsfängelset i *Karlskrona*, »är deremot antalet af sådana fångar, som med endast några dagars fängelse aftjena böter, mestadels ådömda för fylleri samt ganska ofta för förseelse mot värnpligtslagen. Enligt min ringa mening skulle det vara mycket välgörande icke blott för fångvården, utan äfven för samhället i stort, om drinkare kunde dömas till att intagas å drinkareasyl och skolkande värnpligtige till straffexercis». — »Om bötesfångarne, under året bortemot 700», yttrar predikanten vid länsfängelset i *Malmö*, »är väl ingenting nytt att säga. De komma oftast 5 å 6 dagar, stundom 15 å 20 hvarje gång, få ofta bättre mat, bättre säng, bättre nattro och större frihet från arbete än hemma, och så bli de qvitt sina skulder och mindre rädda för fängelset.

Ej ens på landsbygden fruktar man detta sätt att betala.

En person derifrån hade blifvit ådömd böter till kronan och enskild person. Han skulle dock — lofvade han — ingenting betala, ty han tänkte skänka bort, hvad han egde, och så »ta till Malmö för kronoböterna». Så skedde.»

»Bötesfångar», yttrar predikanten vid länsfängelset i *Göteborg*, »betrakta sig i allmänhet icke såsom brottslingar, »jag är endast inne på böter», svara de nästan alltid predikanten, då han vill inlåta sig i samtal med dem angående deras brott. Dessas antal har under år 1896 uppgått till omkring 2,000 och det visar sig, att antalet af dem år för år ökas i oroväckande grad». Och anledningen till förhållandet förklarar han ligga deruti, »att vistelsen å fängelset af dem ej betraktas såsom

ett straff utan fasthellre såsom en förmån, hvaraf de icke böra försumma att begagna sig.»

»Den stora skaran bötesfångar», säger predikanten vid länsfängelset i *Mariestad*, »som vanligen helt kort tid stanna inom fängelset, kan i regel icke blifva föremål för någon religiös omvårdnad. Den enda gång, då predikanten kommer att närmare samtala med dem, är vid inskrifningsförhöret. I allmänhet anse sig dessa personer icke vidare brottsliga. De sitta ju i fängelset, mena de, blott därför, att de icke kunnat betala det bötesbelopp, som de råkat blifva ådömda. De äro inga mördare, tjuvar och bedragare och hafva därför, tycka de, ingenting att ångra. Ej heller bibringar dem vistelsen i fängelset några allvarligare intryck. Dertill är strafftiden för kort och den behandling, de der röna, alldeles för god. Många, ja väl de flesta af dem, hafva det vida bättre i fängelset än på fri fot. Icke heller trycker dem ensamheten, ty då bötesfångarne i allmänhet skola användas till hvarjehanda handräckningsarbeten, vistas de flesta af dem en stor del af dagen tillsammans utom cellerna. Det intryck dessa fångar föra med sig från fängelset, blir helt visst sådant, att fängelselifvet visst icke är så förskräckligt. Ja, genom bötesfångarnes skildring af lifvet i fängelset, sådant det för dem tett sig, har skamkänslan gent emot fängelset börjat att hos folket minskas och respekten för straffanstalterna att aftaga. Det skulle därför vara en verklig vinst för samhället både i moraliskt och äfven ekonomiskt afseende, om lagstiftningen kunde ändras så, att ådömda böter, som ej kunde gäldas, icke förvandlades i fängelsestraff.» »Det är nog sant», anför predikanten vid länsfängelset i *Karlstad*, »att äfven en och annan af bötesfångarne, särskildt yngre personer från landsorten, som första gången varit i kollision med rättvisan, tyckts mottagliga för själasörjarens ord. Men oftast har nog ett motsatt förhållande egt rum. Själasörjaren har nemligen ej här, såsom beträffande de öfriga fångarne, stödet af ett kortare eller längre straff, som verkligen ter sig såsom ett sådant och därför kan vara honom till hjälp, då det gäller att visa fången innebörden af hans begångna gerning. De dagar, bötesfången har att tillbringa i fängelset under åtnjutande af god och tillräcklig kost och med ett ej ringa mått af frihet såsom handräckningsman, te sig visst icke för honom såsom någonting förfärligt. Han betraktar dem kanske till och med mindre ur straffsynpunkt än ur affärssynpunkt. Det saknas ej exempel derpå, att sådana, som kunnat betala sina böter, föredragit att inför vederbörande uppgifva sig såsom medellösa, för att få aftjena böterna och — behålla sina penningar. Huru föga fängelsestraffet för böter i sin nuvarande humana, man kunde frestas att säga alltför humana, gestalt för dem

som undergå det framstår såsom ett verkligt straff och i huru hög grad det har förlorat den egenskap, hvarje bestraffningsart bör ega, att verka afskräckande, det har man ofta tillfälle att iakttaga, då man ser bötesfångens kamrater samla sig utanför fängelseporten för att taga emot honom vid frigifningen, hvarefter det under skämt och glam bär åstad kanske direkt till ölstugan eller krogen, der fängelset bagatelliseras och mod hemtas till nya excesser.» — »Af de 500 fångar«, säger predikanten vid länsfängelset i *Falun*, »som under året blifvit insatta på ransaking eller bestraffning, hafva icke mindre än 317 varit s. k. bötesfångar eller undergått förvandlingsstraff, i det de saknat utmättningsbara tillgångar för erläggande af böter. Att dessa förvandlingsstraff för många icke äro något egentligt straff, framgår af bötesfångarnes hela uppträdande. Mer än en har med synbar belåtenhet delgifvit mig resultatet af sin räkneoperation, då han dividerat fängelsedagarne i bötessumman och nu ser hela sitt straff ur synpunkten af besparade utgifter och kanske till och med uttrycker saken så: »Så goa förtjenster har jag aldrig haft förr som här, för här tjenar jag 8 kronor om da'n och maten». Då antalet nykomne bötesfångar inom fängelset under ett enda år uppgått till 317 eller varit nära 3 gånger så stort som antalet till straffarbete eller urbota fängelsestraff dömda (117) under samma tid, är sålunda böters förvandling till fängelsestraff numera något mycket vanligt. Men deraf följer, att vistelsen på fängelset alltmer förlorar sin karakter af att vara en skam. Och det betänkligaste härvid är, att detta betraktelsesätt lätteligen öfverflyttas från bötesfångarne på dem, som blifvit dömda till straffarbete eller urbota fängelsestraff, eller att åtminstone dessa sjelfva trösta sig med ungefär följande tankegång: »På fängelset är ju mest bara »hederligt folk«, så der måtte väl inte vara någon skam att sitta». — Men om straffet icke heller längre verkar moraliskt såsom en skam och en förödmjukelse, så kan man fråga sig, om det verkligen längre förtjenar namnet straff, då allt fysiskt lidande länge varit från straffet aflägsnadt. Då jag iakttagit den fortgående ökningen af fall af *misshandel* och *hemfridsbrott*, som synes tyda på en växande råhet och vildhet, der man vid minsta anledning eller till och med utan någon som helst anledning, drager knifven och brukar lifsfarligt vapen, ofta mot fredliga medborgare i deras eget hem, har det mången gång förefallit mig, *som om det lämpliga straffet för dylika förbrytelser icke vore enbart några månaders förvisning till fängelset, der mången förklarar sig hafva det bättre än när han är fri, utan äfven eftertrycklig kroppsaga, som kunde betoga vederbörande lusten att fortsätta med dylika våldsbragder*

och något stäffa den ande af fräckhet och öfvermod, hvarur liknande förbrytelser framgå». »Den respekt för fängelset såsom en straffanstalt, hvilken förr var så allmän», yttrar predikanten vid länsfängelset i Gefle, »är nu liksom bortblåst. Den öfverväldigande förkrosselse, hvilken så mången förbrytare förr erfor, då han gjorde sitt första inträde i fängelset, förspörjes ej nu mer. Man betraktar ej mer fängelserna med samma förskräckelse som förr. De hållas ej mer för att vara några egentliga straffanstalter utan de betraktas blott såsom inrättningar för en kort tids isolering från den öfriga världen. Orsakerna till en sådan slapp uppfattning torde nog kunna vara flera, men förnämligast måhända följande två: Dels råder nemligen nu i det allmänna lifvet en betydligt slappare moral än förr, som gör, att skammen att ha begått en förbrytelse och suttit i fängelse nu på långt när icke är så stor som fordomdags, dels vet en fånge redan på förhand, huru föga effektivt hans förestående straff blir. En förbrytare, som hitkommer vare sig »för att sitta här på ransakning» — som man säger — »eller för att aftjena urbota bestraffning, har i regel förut varit här såsom så kallad bötesfånge, eller ock känner han andra före detta bötesfångar i sin hembygd och vet sålunda antingen genom egen erfarenhet eller genom andras berättelser alltför väl, att böternas aftjenande genom fängelse under ett par dagar alls icke är något straff, utan snarare är att betrakta såsom en liten rekreation och ett ingalunda oangenämt afbrott i hvardagslifvets enformighet — han vet detta allt för väl för att behöfva frukta för fängelset. Bötesfångar betrakta sig heller aldrig såsom förbrytare. Då man frågar dem, hvarför de ha kommit hit, får man vanligen det svaret: »den fattige har inga pengar att betala med», eller »åh, det är bara några böter», eller »ah, det är bara för lite' bränvin», liksom hade de icke alls begått något lagstridigt, hvarför de ha att lida straff. Att sopa, damma, hugga ved, bära mat och vatten eller förrätta dylikt arbete under ett par dagar är ju icke heller egentligen något straff, då man i cellen har ett varmt och treffligt rum, begagnar fängelsets snygga kläder, får njuta en god och tillräcklig kost samt ej behöfver förta sig med arbete under dagen, och under natten får sofva sin rundliga tid, äfvensom — det kan väl nästan sägas — blir ständigt betjenad af fängelsets bevakning och tjenstemän. Så länge bötesstraff aftjenades vid »vatten och bröd», så var det ett verkligt straff, som ingaf en ej ringa respekt för fängelset, men såsom det nu för tiden aftjenas, kan det snarare anses såsom en parodi på straff — hvad värre är — det har i sin nuvarande form betagit den stora mängden af menniskor all fruktan för fängelset såsom en verklig straffanstalt.

En snar förändring i afseende på sättet för böters förvandling torde i den allmänna moralens namn vara synnerligen önskvärd.»

De af mig här anförda, af fullt kompetente personer afgifna yttranden, till hvilka, om så erfordras, många flera kunde läggas, torde fullgiltigt visa, att det kortvariga fängelsestraffet under nu rådande förhållanden är fullkomligt olämpligt; ty det vidlådes af de stora felen, dels att det, utan motsvarande gagn, i hög grad betungar statskassan samt dels och i synnerhet, att det icke i ringaste afsevärda mån verkar afskräckande eller förbättrande på den brottslige.

Af här anförda skäl torde det alltså icke vara för tidigt att skrida till en reform, hvarigenom kortvarigt straff af enkelt fängelse, vare sig såsom sjelfständig straffart eller såsom förvandlingsstraff, kommer till betydligt mindre användande, än som måste ske genom tillämpning af nu gällande strafflagsbestämmelser.

II) För så vidt tillämpning af kortvarigt fängelsestraff, om ej helt och hållet afskaffas, så dock i betydlig mån minskas, följer deraf, att andra mera lämpliga straffarter måste införas i vårt straffsystem.

I vår strafflag omförmälas för närvarande endast två arter af *frihetsstraff*, nemligen straffarbete och enkelt fängelse; men, såsom förut påpekadt är, tidsförhållandena torde kräfva, att man i vår strafflag inför flera än ofvannämnde två arter af frihetsstraff. I alla främmande strafflagar och strafflagsförslag omförmälas flere arter af frihetsstraff. Särskildt betecknande är ock, att just under det senaste årtiondet nästan öfverallt förslag blifvit väckta om införande af skärpning utaf de korta frihetsstraffen. Så hafva i länder, der vatten- och brödstraffet och andra straffskärpningar blifvit afskaffade, förslag om återinförande af dessa straff blifvit framställda.

Såsom skärpningar i de allmänna straffen märkas i utländska lagar och lagförslag:

i *Norge*: vatten- och brödstraff samt fängelse med hårdt nattläger;

i *Danmark*: prygel för ynglingar under 18 år, vatten- och brödstraff samt tvångsarbete;

i *Tyskland*: vatten- och brödstraff samt fängelse med hårdt nattläger;

i *England*: prygel och hårdt arbete;

i *Österrike*: fasta, hårdt läger och mörk cell;

i *Holland*: kost endast af vatten och bröd under de första tvänne dagarne af fängelsestraffet; samt

i *Belgien*: för manliga fångar, hvilka förut en gång undergått frihetsstraff och hvilka dömas till fängelse *under* sex månader, såsom skärpning *dels* att de erhålla under de första 8 dagarne allenast vatten och bröd samt allenast samma kost hvarannan dag från den 9:de till den 30:de dagen och *dels* att de under de 30 första dagarne få endast hårdt nattläger.

Jemväl må i denna del af frågan erinras, att det otillfredsställande i de vanliga korta frihetsstraffens tillämpning i Tyskland allmänt erkändes vid den internationella kriminalistiska föreningens tyska landsmöte år 1891 i Halle, der, bland andra, följande resolutioner fattades:

A) Det är nödvändigt att medelst *skärpningar* förhöja verkan af de korta frihetsstraffen (antogs nästan enhälligt).

B) Såsom sådana skärpningar kunna anbefallas:

a) förminskad kost;

b) hårdt nattläger;

c) mörkt fängelse;

d) arbetstvång; och

e) beröfvande af arbete.

(a och b antogs enhälligt.)

C) Öfverallt der straffskärpning användes skall afsöndring från andra fångar ega rum.

Vid de tyska fängelsefunktionärernas möte i Braunschweig år 1894 blefvo ofvan omnämnda resolutioner i allmänhet gillade, och man antog äfven der angående de korta frihetsstraffen en resolution, som gick ut på att ett obetingadt kraf funnes att på lagstiftningsväg införa skärpta frihetsstraff, såsom vatten- och brödstraff samt fängelse med hårdt nattläger, hvilka straffarter ock särskildt såsom lämpliga anbefaldes af kriminalistföreningen vid dess 5:te möte i Antwerpen 1894.

Slutligen torde det ej vara ur vägen att i minnet återföra några af de betänkligheter, som inom högsta domstolen gjorde sig gällande, då den 5 april 1880 till behandling föredrogs förslaget till förordning om upphäfvande af strafflagens stadgande angående fängelsestraff med vatten och bröd. (Se referat i Neumanns Tidskrift, årgång 1880, pag. 258 ff.)

Justitierådet *von Segeboden* (med hvilken justitieråden *Rabe*, *Carleson* och frih. *Leuhusen* instämde) yttrade, bland annat, följande:

»Om nu dylika personer, då de ej erlægga dem ådömda böter till högst 15 eller 20 riksdalers belopp, komme att hållas i vanligt fängelse

uti allenast 3 eller 4 dagar, såsom af det remitterade förslaget, derest det antages till lag, skulle följa, synes mig, att, såsom i fångvårdsstyrelsens utlåtande jemväl är vordet anmärkt, förvandlingsstraffet icke kan antagas för dem innefatta något afskräckande, i det de under de få dagar friheten vore dem betagen, erhöles, utom andra förmåner, mycket bättre föda, än om de befunde sig på fri fot, samt tillika, enär arbetstvång ej vore med frihetsförlusten förenadt, finge fortfarande öfverlemna sig åt lättja. Med skäl vore att befara, att förvandlingsstraffet, långt ifrån att leda till minskning af lagöfverträdelser eller hos de bötfälde framkalla någon benägenhet och något sträfvande att söka betala ådömda böter, skulle hafva en motsatt verkan, dervid tillökningen i statens fångvårdskostnader ingalunda blefve den mest betänkliga följden.

Men — äfven om man bortser från sådane bötfälde personer, för hvilka det föreslagna förvandlingsstraffet icke skulle innebära något lidande eller eljes blifva afskräckande — finner jag förslaget icke vara tillfredsställande. Efter mitt omdöme bör nemligen förvandlingsstraffet icke vara så beskaffadt, att det, vid jemförelse med bötesstraffet, kan anses lindrigare än det senare, och den brottslige af sådan anledning frestas att på allt möjligt sätt söka slippa bötesstraffet och i stället få undergå förvandlingsstraffet. Detta torde emellertid ofta komma att inträffa, i händelse förslaget blefve lag, enär, enligt detsamma, fängelsestraffet i de flesta fall skulle blifva kortare, än det ur antydda synpunkt efter min tanke bort bestämmas. Så t. ex. skulle mot 100 riksdalers böter komma att svara endast 12 dagars fängelse. Utan tvifvel komme mången att betrakta egendomsförlusten såsom ett känbarare eller svårare straff än förlusten af friheten under så kort tid, som nämnd är, och hvarunder han kunde, utöfver den kost, som staten bestode, förskaffa sig bekvämligheter och njutningar, för hvilka kostnaden icke på långt när uppginge till bötesbeloppet och de utgifter, som han eljes fått vidkännas för sitt uppehälle. Om man besinnar hvad betydelse 100 riksdaler måste ega för flertalet af landets invånare, samt den tid och det arbete, som för de flesta erfordras innan en sådan summa kan hopsparas, torde vara uppenbart, att mången skall råka i stark frestelse att, till undgående af böternas gäldande, få i stället undergå det korta fängelsestraffet.»

Justitierådet *Olivecrona* anförde, bland annat, följande:

»Uti en af mig år 1872 utgifven skrift: »Om orsakerna till återfall till brott», har jag redan anmärkt, att utspisningen åt fångarne i rikets fångelser »otvifvelaktigt vore rikligare, än hvad en fattig, ärlig

arbetskarl under vanliga förhållanden inom rikets flesta provinser förmodade att bestå sig och medlemmarne af sin familj», och att »detta förhållande beröfvade straffet en god del af den afskräckande verkan, som det inför allmänhetens ögon bör bibehålla.» Under de åtta år, som sedan dess förflutit, har jag icke funnit anledning i detta afseende förändra min åsigt. Jag vidhåller därför, att fängelsestraffet, såsom det nu verkställes, icke uppfattas af massan af befolkningen såsom något verkligt lidande, så snart fängelsetiden ej öfverskrider några få dagar. Det är först när tiden för fängelset uppgått till något mera än ett fåtal dagar, som äfven den lättjefulle börjar finna vinstandet i cellen allt för enformigt. Det är därför ensligheten inom de fyra väggarna, som slutligen är det, som gör att han erfar frihetens förlust såsom ett verkligt strafflidande. Detta gäller naturligtvis hufvudsakligen individer hvilka, såsom vanligen förhållandet är, till följd af lättja, fylleri eller oordentligt lefnadssätt hafva att kämpa med elände och försakelser af allehanda slag och som därför i den snygga och uppvärmda cellen, der en god kosthållning väntar dem, ofta se en behaglig tillflyktsort för några dagar undan ett mera tryckande elände.

Skall därför fängelse, på sätt det nu tillämpas inom rikets fängelser, någonsin kunna användas såsom ett lämpligt förvandlingsstraff för böter och viten, som icke betalas eller kunna uttagas, blifver det, enligt min tanke, absolut nödvändigt att stadga en längre strafftid, än lagförslaget omförmåler, och icke i något fall understigande sju dagar. Men vid ett sådant minimum af förvandlingsstraff, inser jag allt för väl, att, såsom den af fängvårdsstyrelsen lemnade utredning jemväl ådadalägger, utrymme måste komma att saknas i fängelserna för det stora antal personer, hvilka skulle insättas i cell för att aftjena ådömda böter.»

Erfarenheten torde i rikt mätto hafva bekräftat befogenheten af att farhågor angående vådorna af utbytet utaf vatten- och brödstraffet mot fängelse, hvilka uttalats ej mindre af förenämnde justitieråd, än äfven i afgifvet utlåtande af kongl. fängvårdsstyrelsen. Vid sådant förhållande och med jemväl fäst afseende på strömningarne inom den utländska strafflagskipningen, torde det ej vara för tidigt att äfven här i Sverige till behandling upptaga frågan om att, i sammanhang med inskränkning af de kortvariga fängelsestraffen, medelst straffskärpningar förhöja verkningarne af det kortvariga fängelsestraffet.

Vid sidan här af torde kunna komma i betraktande, huruvida särskilda åtgärder böra vidtagas i fråga om brott, begångna under *rusets inflytande* samt mot *vanedrunkare*.

I detta hänseende kan någon ledning för omdömet erhållas af förslaget till den nya *schweiziska* strafflagen. I denna förefinnas nemligen följande stadganden:

Artikel 27: »Om ett brott kan härledas från ett omåttligt bruk af spirituösa drycker, så kan domaren förbjuda den skyldige att under en tid af 1—5 år besöka utskänkingsställen. (I artikel 246 stadgas straff ej mindre för den, som bryter mot ett förbud mot besökande af utskänkingsställen, utan äfven mot den utskänkingsföreståndare, som, sedan ett dylikt förbud delgifvits honom, veterligen till den i förbudet afsedda person utskänker eller låter utskänka starka drycker).»

Artikel 28: Om en *vanedrinkare* dömes till fängelse af högst ett år, så kan domstolen, jemte det den ålägger straff, efter inhemtande af läkares utlåtande, förvisa den skyldige till en botanstalt för drinkare. Domstolen skall gifva föreskrift om den skyldiges frigifvande ur anstalten så snart han är botad. I alla händelser skall han frigifvas efter förloppet af två år.

Jemväl kan en vanedrinkare, som på grund af otillräknelighet blifvit frikänd, förvisas till en botanstalt för drinkare.»

III) I sammanhang med förut omförmälda frågor torde böra tagas i öfvervägande, huruledes man rigtigast bör tillvägagå vid *förvandling af bötesstraff*, då den sakfælde saknar tillgång till böternas fulla gäldande. Att det nuvarande tillståndet är ytterst otillfredsställande, framgår ej minst af fängelsepredikanternas af mig förut omförmälda rapporter.

Öfvervägas torde alltså, huruvida icke, *å ena sidan*, (på sätt stipuleras i det nya norska strafflagsförslaget) *dels* lämpligt anstånd för böters erläggande bör kunna i lag medgifvas, *dels* afbetalningar å ådömda böter må kunna mottagas samt *dels* i vissa fall böterna, der de icke blifva till det hela eller delvis erlagda, må kunna aftjenas genom arbete i statens eller kommunens tjenst samt, *å andra sidan*, huruvida icke böter, der de enligt lag skulle förvandlas till fängelsestraff, böra (särskildt vid iteration m. fl. fall) förvandlas på ett sätt som är mera effektivt än det nuvarande sättet, hvilket, enligt hvad intyg från alla sakkunniga gifva vid handen, icke är en akt af rättvisa, utan fastmera ofta utgör ett hån mot rättvisan.

Särskildt torde kunna ifrågasättas, huruvida icke domaren skulle ega rätt att i vissa fall bestämma tidslängden och beskaffenheten af

förvandlingsstraffet. Härom yttrade, vid föredragning inom högsta domstolen af lagförslaget angående vatten- och brödstraffets afskaffande, justitierådet *Hernmarck* följande:

»I fråga om sättet för bestämmande af storleken utaf förvandlingsstraffet är uti flere af de nyaste utländska strafflagarna, såsom den belgiska af 1867, den tyska af 1870 och den för Ungern af 1878, stadgadt, att domaren eger att vid böters öfvergång till frihetsstraff fastställa tidslängden för detta senare inom vissa af lagen utsatta gränser. Att sålunda utsträcka tillämpningen af latitudssystemet är obestriddligen ett följdriktigt förfarande af lagstiftaren; och rättvisans kraf måste jemväl derigenom blifva bäst tillgodosedt. Det synes mig därför hafva varit önskvärdt, att den nu ifrågasatta förändringen uti vår, äfvenledes på latitudsystemet byggda brottmålslag gått i den af de ofvannämnda strafflagarna angifna riktningen. De stora vanskligheterna vid upprättande af en fullt ändamålsenlig och rättvis förvandlingstariff hade derigenom blifvit i väsentlig mån undanröjda.»

IV) Om man emellertid, å ena sidan, gör förvandlingsstraffet mera effektivt, måste man, å andra sidan, tillse, att det icke i allt för stor grad må drabba den *fattige*, som af okunnighet, förbiseende, nöd, eller dylikt begått en förseelse eller ett mindre brott, för hvilket straff af böter, hvilka den tilltalade icke mägtar gälda, ådömes.

Till att i detta hänseende förekomma orättvisa och allt för stor hårdhet har lagstiftaren i sin hand ett mäktigt medel och detta är den *vilkorliga straffdomen*. Grundtanken i detta uti Sverige och Danmark ännu icke tillämpade, men deremot i de flesta europeiska stater liksom i Nordamerikas förenta stater samt Australien accepterade rättsinstitut, är den, att, då en person är stäld under tilltal för förseelser eller för mindre brott (i allmänhet sådana, som bestraffas endast med böter eller fängelse), så eger domaren, att, med iakttagande af vissa i de respektive lagarne införda bestämmelser, på samma gång han förklarar den tilltalade skyldig samt ådömer honom straff för förseelsen eller för brottet, förordna, att *verkställighet af straffet skall uppskjutas*.

Begår den dömda sedermera, inom viss uti de särskilda lagarne olika bestämd tid förseelse eller brott, för hvilka vissa i de respektive lagarne fastställda straff honom ådömas, så verkställles jemväl det honom genom den vilkorliga straffdomen ådömda straff. Om han åter under

samma tid *icke* begår någon straffbar handling, så *förfaller* det honom genom den vilkorliga straffdomen ådömda straff.

Då den vilkorliga straffdomen vunnit en förvånansvärd hastig utbredning i utlandet; *då* statistiken, ehuru jemförelsevis icke af gammal dato, visar synnerligen gynsamma resultat, särskildt med hänsyn dertill att så ytterst få återfall visat sig samt *då* en af nämnda rättsinstituts förnämsta fördelar är, att derigenom, utan skada för rättssäkerheten, många personer icke endast kunna förskonas från fängelsets osunda inflytelser och följder, utan fastmer röna en förbättrande inverkan af det straffhot, som ligger i en vilkorlig straffdom, torde det ju icke vara otidsenligt, att man här i Sverige undersöker huruvida och i hvad mån med vårt straffrättsystem kan och bör införlifvas bestämmelse om *vilkorlig straffdom*, ett rättsinstitut, som är af det intresse, att det utgjort föremål för sakrika förhandlingar vid tvenne särskilda nordiska juristmöten, nemligen i Köpenhamn år 1890 samt i Stockholm år 1896.

V) Hvad till sist beträffar den af mig redan vid förlidet års riksdag föreslagna skärpning af straffen för brott mot *person*, har jag icke af lagutskottets vid samma riksdags afstyrkande betänkande blifvit öfvertygad om origtigheten af hufvudtanken uti mitt förslag. Fastmer har jag af ej mindre utskottets erkännande, att, särskildt inom vissa samhällen, frids- och misshandelsbrotten fortfarande visa tendens till ökning, än äfven och isynnerhet af fängelsepredikanternas här förut anförda yttranden om ökningen af misshandels- och hemfridsbrotten samt om ungdomens tilltagande förvildning funnit stöd för mitt påstående, att från strafflagstiftnings synpunkt energiska åtgärder måste vidtagas för att, åtminstone i någon mån, hämma det öfverhanden tagande onda.

Villigt må ju erkännas, att våld och råhet icke kunna förekommas genom strafflagsbestämmelser, huru stränga de än formuleras. Härtill fordras helt andra och djupare ingripande medel; här måste religion och moral utöfva sin uppfostrande verkan samt, åtminstone till en början, söka reagera mot de dåliga hemmen.

Ej endast dessa äro emellertid orsak till det öfverklagade onda. Detta torde ock i någon mån — särskildt hvad storstäderna beträffar — härleda sig från kongl. förordningen den 18 november 1881 angående minderåriges användande vid fabrik, handverk eller annan hand-

tering, genom hvilken en ej obetydlig rubbning skett i en mängd arbetsförhållanden.

Jag tillåter mig upprepa hvad jag härom yttrade vid förliden riksdag, att nemligen nämnda förordning, så välmenande och i vissa fall välgörande den än är, dock å andra sidan visat sig vara ganska olämplig.

En bland de väsentligare olägenheterna af denna förordning är nemligen den, att gossar, när de komma ur folkskolan, icke få användning i fabriker, emedan dessa icke ega att taga *hela* deras tid i anspråk. Till grofarbete äro de för klena och handtverkerierna kunna icke gifva sysselsättning åt de många lediga. Följden blir den att dessa gossar under 3 å 4 år, utan ringaste tillsyn från hemmen, föra ett riktigt dagdrifvarlif, derunder de förfalla till sedeslöshet och brott.

Men om äfven strafflagstiftningen icke kan upprycka det onda med roten, så bör den dock kunna, i hvad på densamma ankommer, söka att på ett mera effektivt sätt än nu sker bestraffa yttringarne af den onda viljan och sålunda försöka sätta en dam för att denna alltför ofta må komma till utbrott. Den gamla uppfattningen i Skandinavien, att våldsbrotten, såsom en yttring af öfversvallande fysiskt mod, borde mildt bedömas, har gifvit vika för en humanare uppfattning, hvilken framför egendom vill skydda *personen* samt den *personliga friheten* och hvilken i dessa brott, så som de oftast begås, ser en yttring mera af *feghet* än af mod. Och man måste medgifva, att denna senare uppfattning innebär en ej ringa grad af sanning.

Man kan förstå och, äfven der man måste ogilla gerningen, finna något ursäktande moment för den person, som drifven af en stark affekt (såsom t. ex. hämnd, svartsjuka eller dylikt) öfvar öppet våld mot annan person; men hvad man har svårt att förstå samt hvad ock den allmänna meningen numera allmänt ogillar är, att personer utan någon som helst starkare affekt och utan något rimligt motiv, endast på grund af råhet och förvildning, öfva våldsbrott mot *saklös* man. Våldsbrott af denna senare kategori innebära i sig därför ej heller det ringaste försonande element och som de i allmänhet förofvas, icke af *en mot flere*, utan af *flere mot en*, utvisa de ej heller något spår af fysiskt mod, utan fastmer en hög grad af *feghet*. Då nu dessa brott utmärkas af en hög grad af råhet hos utöfvaren samt med fog torde kunna anses för samhällslugnet vara mycket farligare än de våldsbrott, som utöfvas under trycket af en stark affekt, torde påfordran, att brott mot *saklös* man skola starkare bestraffas, än som nu sker, icke sakna giltig grund.

I Danmark har man under sistlidna år stiftat en lag, i hvilken stadgas, att den, som under vissa omständigheter mot en person, hvilken dertill icke gifvit rimlig anledning (d. v. s. mot »saklös» person), utöfvar våld, hvilket *icke* medför sår eller skada (om sår eller skada vållas är straffet strängare), kan dömas till *tvångsarbete* intill sex månader. Vid valet af denna straffart skall hänsyn särskildt tagas dertill, om handlingen vittnar om böjelse till rå och våldsam framfärd och som *skärpande* omständighet vid bestämmandet af tiden för tvångsarbetet skall särskildt tagas i betraktande, huruvida våldet har utöfvats af flera i förening.

Under de debatter, som i danska Riksdagen föregingo antagandet af förenämnda utaf danska regeringen framlagda lag voro alla talare ense derom, att mot våldsbrott af ifrågavarande beskaffenhet affliktiva straff borde användas. Ej få talare väckte förslag derom, att dessa brott skulle bestraffas med *prygel*, men pluraliteten ansåg, att tills vidare ett så affliktivt straff som tvångsarbete — på sätt detta i Danmark exeqveras — skulle vara tillfyllestgörande.

Enär nu, såsom förut erinradt är, våldsgerningar mot saklös man i allmänhet karakteriseras af *feghet* hos dem, som utöfva brottet;

enär den fege mer än andra menniskor fruktar kroppsligt lidande och umbärande;

enär, ifall inskränkning af de kortvariga fängelsestraffen sker, *affliktiva* straff, för brottslingen medförande större eller mindre kroppsliga lidanden, måste i strafflagen införas,

enär lagutskottet vid 1897 års riksdag, i yttrande om min då afgifna motion angående ändringar i strafflagen, icke ansett sig kunna förorda införande af sådana affliktiva straff som direkta kroppsstraff (aga, prygel och dylikt), men deremot anfört, »att mot införande af andra affliktiva straff än kroppsstraff torde vara mindre att invända;»

torde en framställning derom, att våld öfvadt mot saklös person eller af flere i förening mot *en*, skall, i synnerhet, der våldet utöfvas af person, som visat böjelse till rå och våldsam framfärd samt vid iteration, bestraffas hårdare än med böter eller enkelt fängelse samt helst med något affliktivt straff, kunna vinna något afseende.

På grund af hvad sålunda andragits, får jag vördsamt föreslå:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande till Riksdagens pröfning och godkännande af förslag till ändringar uti nu gällande strafflag, i syfte

1:o) att de kortvariga fängelsestraffen i görligaste måtto varda inskränkta;

2:o) att i det svenska straffsystemet införas nya arter af affiktiva straff, såsom t. ex. fängelse vid vatten och bröd, fängelse med hårdt nattläger, mörkt fängelse eller dylikt;

3:o) att stadgandena angående förvandling af böter, då tillgång till dessas gäldande helt och hållet eller delvis saknas hos den bötfälde, varda af mera effektiv beskaffenhet, än nu är förhållandet;

4:o) att i strafflagen varda införda bestämmelser om s. k. »vilkorlig straffdom» i fråga om förseelser och ringare brott;

5:o) att straffen för brott mot person, synnerligen der våld öfvas mot saklös man, eller af flera i för-
enig mot en, eller vid iteration, varda skärpta, helst genom tillämpning å dessa brott af affiktiva straff; samt

att de i gällande strafflag samt andra lagar och förordningar intagna föreskrifter och bestämmelser, som i ett eller annat afseende beröras af de ofvan omförmälda ändringsförslagen, varda, i den mån dessa befinnas lämpliga, ändrade, så att de komma att stå i öfverensstämmelse med de i punkterna 1:o) till och med 5:o) framställda förslagen.

Stockholm den 26 januari 1898.

Philip Leman.